

Franz Anton Mitscha (Míča, 1696–1744), who was born 320 years ago in Náměšť nad Oslavou in the autumn of 1696, was one of the leading Moravian composers in the first half of the 18th century. His father was the organist Nicolaus Mitscha, who first worked in Třebíč and shortly also in Náměšť, only to settle down for good in Jaroměřice nad Rokytnou (Jarmeritz). Here his family established themselves as one of the pillars of the rich musical life promoted in this small Moravian town by Count Johann Adam of Questenberg. The count played a major role in making Moravia an important opera centre in the first half of the 18th century, ranking him among Europe's music-loving aristocratic elite.

Preserved documents show that between 1722 and 1752 Jaroměřice held nearly two hundred musical and dramatic performances. The year Mitscha's congratulatory serenata *Operosa terni colossi moles* premiered in the town, Jaroměřice also hosted at least two oratorios, several operas after Easter (including *Siroe re di Persia* by the renown Italian composer Domenico Sarro), twelve operas in the autumn (e.g. *Pirro* by the famous Johann Adolf Hasse), and six operas over Christmas, including one held on St. Stephen's Day.

The main task of Franz Anton Mitscha was to produce all the music performed in Jaroměřice. His musical talents became quickly evident: already in 1711 – at the age of fifteen – he was listed as a musician serving at Questenberg's palace in Vienna, the capital of the Habsburg monarchy. However, no records have been found on his composition and vocal training, for example with one of the members of the Viennese court orchestra. Despite his obvious musical talent, the job of *Kapellmeister* at Questenberg's court was given to the son of the Rector Johann Jacob Frey of Jaroměřice. Following the sudden death of this promising musician, Questenberg chose Franz Anton Mitscha to succeed Frey. It was undoubtedly a good choice, as the reliable Mitscha served as *Kapellmeister* and valet (*Kammerdiener*) until his death. Besides the jobs of house-master and administrator, the valet was one of the highest positions at the aristocratic court, and Mitscha essentially served as the count's confidant.

Franz Anton Mitscha was also in charge of editing the scores for Jaroměřice's operating conditions, while also helping with the staging of the works in line with Questenberg's wishes, as it was the count who always had the last say in preparing the productions. Mitscha was likewise an excellent tenor, as evidenced by the numerous roles he sang. In accordance with the contemporary custom he composed chiefly congratulatory pieces to celebrate the birthdays of the members of Questenberg family, and also *Sepolcri* – Passion oratoria sung in church with the ephemeral backdrop of the Holy Sepulchre.

The serenata *Operosa terni colossi moles* (Laborious Construction of Three Colossi) was composed in 1735 and is the last fully preserved work by Mitscha. The libretto was written by Chaplain Jacob Zieliwski of Jaroměřice. The text is unusual for congratulatory pieces in that it is written in Latin. It draws heavily on the libretto by Jesuit Anton Saletka, *Fama Sancta Vocali Vaticanae Gloriam Tuba Orbe Resona Universo*, which was apparently set to music by Simon Brixli for the canonization of John Nepomucene in Prague in October 1729. It is likely that Questenberg instructed Zieliwski to use Saletka's libretto as the basic text, which he certainly knew and possessed himself, as he had attended the festivities in Prague. Želivský took over several characters' names, and even some verses, as well as the symbol of a triangular heart, which is included in the scenic design of both the works. Likewise adopted is the genre designation influenced by the Jesuit dramas (Saletka: "melodico-theatrali dramate", Zieliwski: "theatral melo-drama").

In 1735 the serenata was performed to celebrate Count Questenberg's feast day, which was on 24 December. The composition has been preserved as a score, now stored in the Viennese archives of the Society of Friends of the Music (Gesellschaft

der Musikfreunde). Among Mitscha's congratulatory music, this work is one of the longer ones, similar to *Der glorreiche Nahmen Adami* dating to 1734.

In the autumn of 1735, the emperor appointed Questenberg principal commissioner of the Moravian Provincial Assembly, which was held in Brno the following year in 1736. The commissioner chaired a three-member committee representing the ruler at the assembly. However, the post was not a prominent or highly desired one, rather the opposite, and Questenberg accepted the post reluctantly. His new post was nevertheless advertised on the title page of the score *Operosa terni colossi moles* ("ad regium tribunal caesareus commissarius principalis"). Maintaining a residence in Brno tied the Count even closer to Moravia and to the nobility involved in the local provincial offices and noble estates.

Operosa terni colossi moles consists of two parts that are nevertheless considerably independent (with completely different characters). Thus this is not a two-part work governed by a closely-knit theme; instead, the two parts are loosely connected. Also noteworthy is the asymmetrical form, rare in contemporary production (the first part is considerably longer than the other), which was absent in comparable congratulatory music played, for example, at the Viennese Imperial Court. Mitscha had applied the same form a year earlier in the serenade *Der glorreiche Nahmen Adami*. The second parts of the two works were sung by very young female singers from Jaroměřice; while we know the names of those in *Der glorreiche Nahmen Adami*, the girls who sang in *Operosa terni colossi moles* are not recorded. However, proof of them performing comes from a receipt issued by the tailor Tvrdoček at the end of 1735 for the costumes "vor vier kleine Sing-Madeln" (for four young female singers).

The performance of these girls, still almost children and at the very beginning of their singing careers, must clearly have been inspired by the Viennese court. While at the court it was directly the emperor's daughters who performed similar pieces, in Jaroměřice it was musically gifted girls from Jaroměřice, and Questenberg thus symbolically assumed the role of their spiritual father. It is likely that these were the same girls that sang in *Der glorreiche Nahmen Adami*: Rosina Mitscha (the daughter of Jacob Mitscha, the organist at the Jaroměřice Church of St. Margaret), Johanna and Paulina Catullus (daughters of musician Nicodemus Catullus), and the youngest singer was probably the twelve-year-old Francisca Gravani (granddaughter of Rector Wenzel Frey of Jaroměřice) or even daughter of *Kapellmeister* Mitscha, eight-year old Carolina.

Operosa terni colossi moles begins with the following instruction: "As the triple Questenberg domain is in three lands, namely Bohemia, Moravia and Austria, consistent with the symmetry of a triangular heart three Genii raise three colossi of fame, to which Aganippaea arrives, for poets liken the heart to a sweet spring called Aganippe." The libretto proves that the count's main concern was his Moravian domain, which he considered central, i.e. the most important. He loved Jaroměřice and was also a great Moravian patriot, as is evident from some other works that were composed by Mitscha and other Viennese composers on commission by Questenberg and performed at the Jaroměřice castle theatre. The introductory instructions (called *Theatri rapraesentatio*) demanded that a triumphal carriage be placed directly on the stage: "Let there be a triumphal gate, through which enter three Geniuses on a triumphal chariot drawn by two lions. In addition, at the centre of the stage hangs a finely decorated heart with two wings, which Trigoniana shall set on fire with a torch. There are also three towering pyramids or colossi and the spring of Aganippe."

Five characters appear in the first part of the serenade. The main character is Trigoniana, creator of the Roman colossi, represented as three high pyramids on the stage. Her attribute is the heart. The trinity is also present in the name of Trigoniana (Greek for triangle). Another character is Aganippaea, goddess of springs. These two characters, who act as guides, are accompanied by three geniuses – spirits protective of places where the count had his estates: Geodesius, Policardus and Eudoxus. A major role in the symbolism of the first part of the serenata is played by heraldic elements – the Bohemian lion, Moravian (also referred to in the libretto as the Marcomanian) eagle, and red and white fields of the Austrian archduchy (the libretto also employs a reference to the actual fields irrigated by the goddess Aganippaea).

The first part consists of nine arias, two duets (one in the form of an arioso) and two choirs. After the introductory three-movement overture in a joyful and triumphant D major, Trigoniana lights the symbol of a heart decorated with two wings, declaring her plan to honour the name of the celebrating count by erecting three colossi. This is perhaps an allusion to the massive architectural boom, which enjoyed the estates of Count Questenberg. The goddess Aganippaea convenes the representatives of Bohemia, Moravia and Austria. The geniuses arrive to the sound of a celebratory *intrada* composition on a triumphal chariot to celebrate Adam's name. The serenata exposition concludes with the choir, culminating in an entrance composition that contained no musical notation in the score. The geniuses then gradually raise three pyramids in honour of the count's feast day. It is no coincidence that the aria of Policardus dedicated to Moravia speaks about "our beloved homeland". The last word (Latin "patria"), repeated multiple times, is musically emphasised by means of difficult coloraturas. Expressing Questenberg's patriotism, the aria is also the only one in the first part to be composed with the obbligato instrument – cello solo. The arias of all the characters are followed by an arioso of Aganippaea and Geodesius, after which each character sings their second aria, and Trigoniana also sings a duet with Geodesius. Trigoniana has also invited foreign nations to the celebration to "add lustre to our rejoicing choir with their dancing", as the libretto indicates. This must have been the director's instruction because the next choir that concluded the first part of the *Operosa* most likely featured ballet.

The roles of both the guides – Trigoniana and Aganippaea – were entrusted to well-established Jaroměřice singers, sopranos Johanna Mitscha and Elisabetha Hawlin. The geniuses were played by Franz Anton Mitscha (Policardus), alto Elisabetha Hawlin (Geodesius), another pillar of Questenberg's ensemble, and bass Anton Löhner (Eudoxus), who came to Jaroměřice from the nearby estate of Tavíkovice; later he performed as an opera singer in the prestigious Viennese *Kärntnertortheater*.

In the second part of the serenata, the sea, represented by four Sirens, joins the mainland in the tribute. This part also opens with a stage direction: "The entire stage is transformed into a sea, and four letters flare up in the sky: A D A M." These four letters correspond to the number of the singing Sirens. A probable allusion to the not very favourable personal circumstances of the count at the time and the disgrace he was facing at the emperor court in Vienna is the very first number of the second part – the duet of the first and second Sirens. It speaks about sorrow that the Sirens will drive away, and about the time when clouds disappear from above the sea. This is followed by three arias and a duet, once again in the form of an arioso. The obbligato instrument in the aria of the third Siren is the chalumeau (predecessor to the clarinet). In combination with the "pastoral" key of F major, the chalumeau contributes to the pastoral character of the aria. The final choir sings about Adam's glory to the sound of the orchestra, this time also featuring trumpets and timpani.

Jana Perutková

František Antonín Míča

OPEROSA TERNI COLOSSI MOLES

Partneři:

Mecenáši:

František Antonín Míča

OPERA TERNI COLOSSI MOLES

Ensemble Damian

TRIGONIANA

(římská stavitelka kolosů
/ Roman architect of the colossi)

Kristýna Vyličilová – soprán / soprano

AGANIPPAEA

(Bohyně pramenů / Goddess of Springs)

Lucie Rozsnyó – soprán / soprano

GEODESIUS

(Génius Rakouska / Genius of Austria)

Stefan Kunath – kontratenor

POLICARDUS

(Génius Moravy / Genius of Moravia)

Lukáš Hacek – tenor

EUDOXUS

(Génius Čech / Genius of Bohemia)

Jaromír Nosek – bas / bass

**Juliana Synková, Šimon Hron,
Marek Řihák, Matěj Gregor** – sbor / choir

Irena Ošťádalová – flétna / flute

Petra Ambrosi – hoboj / oboe

Jaroslav Kocůrek, Petr Jurášek – klariny / clarinas

Alena Strojilová – housle / violin

Jana Spáčilová – housle / violin

Sarah Flögel – housle / violin

Helena Vedralová – housle / violin

Branislav Lariš – housle / violin

Tomáš Hanzlík – viola / viola

Petra Machková Čadová – violoncello / cello

Marek Kubát – theorba / theorbo

Martin Smutný – pozitiv / positive organ

Šimon Jakubiček – kontrabas / double bass

Hudební nastudování a režie
/ Musical arrangement and direction:
Tomáš Hanzlík

Scéna a kostýmy
/ Stage and costume design:
Vendula Johnová, Tomáš Hanzlík

Produkce:
Kateřina Zahradníčková

František Antonín Míča (1696–1744), od jehož narození v Náměstí nad Oslavou nad podzim roku 1696 si letos připomínáme 320 let, byl jednou z nejvýznamnějších skladatelských osobností na Moravě v 1. polovině 18. století. Jeho otcem byl varhaník Mikuláš Míča, který po působení v Třebíči a krátce též v Náměstí zakotvil natrvalo v Jaroměřicích nad Rokytnou. Tam se jeho rodina stala jedním z pilířů bohatého hudebního života, který v tomto malém moravském městečku inicioval hrabě Johann Adam z Questenbergu. Zásadním způsobem přispěl k tomu, že se Morava stala v první polovině 18. století velmi důležitým centrem provozování opery, což jej řadí k evropské hudbymilovné aristokratické elitě.

Existují doklady pro takřka dvě stovky hudebně dramatických představení, které se uskutečnily v Jaroměřicích v letech 1722–1752. V roce premiéry Míčovy holdovací skladby *Operosa terni colossi moles* zaznělo v Jaroměřicích kromě nejméně dvou oratorií také několik oper po Velikonocích (mezi nimi také *Siroe re di Persia* známého italského skladatele Domenica Sarra), dvanáct operních představení v podzimním období (mj. též *Pirro* slavného Johanna Adolfa Hasseho), a též šest oper o Vánocích, z toho jedna na sv. Štěpána.

Nastudování všech v Jaroměřicích provozovaných hudebních děl bylo hlavním úkolem Františka Antonína Míči. Jeho hudební nadání se projevilo záhy: již v r. 1711 – tedy v patnácti letech – byl v soupisu sloužících Questenbergova paláce v hlavním městě habsburské monarchie Vídní zaznamenán jako hudebník. Jeho kompoziční a pěvecké školení, například u některého ze členů vídeňské dvorské kapely, se ovšem dosud nepodařilo doložit. Přes jeho zjevné hudební nadání nebyla původně funkce kapelníka na Questenbergově dvoře určena jemu, ale synovi jaroměřického rektora Janu Jakubovi Freyovi. Po náhlé smrti tohoto nadějného hudebníka však padla Questenbergova volba právě na Františka Antonína Míču; volba to byla nepochybně dobrá, neboť spolehlivý Míča na místě kapelníka a komorníka setrval až do své smrti. Společně s funkcí hofmistra a správce představovalo místo komorníka jeden z nejvyšších postů na hraběcím dvoře a de facto tak byl Míča v pozici důvěrníka hraběte.

K povinnostem Františka Antonína Míči patřilo také upravování partitur pro jaroměřické provozní podmínky a podíl se rovněž na scénické realizaci prováděných děl, to vše v Questenbergových intencích, neboť ten měl při přípravě představení vždy poslední slovo. Míča byl rovněž vynikajícím tenoristou, jak dokládají četné role, v nichž vystupoval. Komponoval dle dobového zvyku především skladby holdovacího charakteru, určené oslavám jmenin a narozenin členů Questenbergovy rodiny, a také sepolkra – pašijová oratoria provozovaná v chrámu u efemérních kulis Božího hrobu.

Holdovací serenata *Operosa terni colossi moles* (Pracná stavba tří kolosů) vznikla v r. 1735 a je posledním kompletně dochovaným Míčovým dílem. Autorem libreta je jaroměřický kaplan Jakub Želivský. Text je pro holdovací skladby netypický, je totiž napsán v latině. Je výrazně inspirován libretem jezuitu Antonína Saletky *Fama sancta vocali Vaticanæ gloriæ tuba orbe resona universo*, které bylo zhudebněno zřejmě Šimonem Brixim pro svatořečení Jana Nepomuckého v Praze v říjnu 1729. Je pravděpodobné, že Questenberg mohl Želivskému sám určit Saletkovo libreto jako výchozí text, který jistě znal a vlastnil, neboť se slavností v Praze zúčastnil. Několik jmen postav, ba i některé verše Želivský dokonce přímo přebírá, stejně tak jako symbol trojstranného srdce, který je obsažen ve scénické realizaci obou děl. Převzaté je i žánrové označení ovlivněné jezuitskými dramaty (Saletka: „melodico-theatrali dramate“, Želivský: „theatrale melo-drama“).

Serenata byla v r. 1735 provedena u příležitosti jmenin hraběte Questenberga, které slavil 24. prosince. Skladba se dochovala v partituře uložené dnes ve vídeňském archivu Společnosti přátel hudby (Gesellschaft der Musikfreunde). V rámci Míčových holdovacích děl se toto dílo řadí k rozměrnějším skladbám, podobně jako *Der glorreiche Nahmen Adami* z r. 1734.

Na podzim r. 1735 byl Questenberg císařem ustanoven principálním komisařem u moravského zemského sněmu, který se konal v Brně v následujícím roce 1736. Tento komisař měl nejvyšší postavení v rámci tříčlenné komise, jež reprezentovala na sněmu panovníka; nejednalo se ovšem o nijak prestižní nebo žádanou funkci, spíše naopak, a Questenberg o ni nestál. Jeho nový post je nicméně již zohledněn uveden na titulní straně partitury *Operosa terni colossi moles* („ad regium tribunal caesareus commissarius principalis“). Hrabě se svým děletrvajícím pobytem v Brně v každém případě ještě těsněji přimkl k Moravě, stejně tak jako ke šlechtě trávicí zde čas v zemských úřadech a na svých statcích.

Operosa terni colossi moles se skládá ze dvou částí, přičemž je nápadná jejich značná samostatnost (vystupují v nich zcela jiné postavy). Nejedná se tedy o jedno tematicky sevřené dílo ve dvou částech a obě části spolu souvisí spíše volně. Zajímavá je rovněž pro dobovou produkci netypická asymetrickost formy (první část je značně delší než druhá), která se ve srovnatelných holdovacích dílech hraných například u vídeňského císařského dvora nevyskytuje. Identickou formu použil Míča ostatně již o rok dříve v serenatě *Der glorreiche Nahmen Adami*. V druhých částech obou děl zpívaly přitom velmi mladé jaroměřické zpěvačky; zatímco v *Der glorreiche Nahmen Adami* jejich jména známe, v *Operose* nikoliv. Jejich účinkování však potvrzuje účet krejčího Tvrdočka právě z konce roku 1735 za kostýmy „vor kleine vier Sing-Madeln“ (tedy pro čtyři mladé zpěvačky).

Ve vystupování těchto takřka ještě dětí, které byly teprve na počátku své pěvecké kariéry, lze jednoznačně spatřovat inspiraci vídeňským dvorským prostředím. Zatímco u dvora ovšem v podobných dílech účinkovaly přímo císařovy dcery, v Jaroměřicích to byly jaroměřické hudebně nadané dívky, a Questenberg tak na sebe symbolicky převzal roli jejich duchovního otce. Je pravděpodobné, že se jednalo o stejné dívky, které účinkovaly v *Der glorreiche Nahmen Adami*: Rosínu Míčovou (dceru Jakuba Míči, varhaníka v jaroměřickém chrámu sv. Markéty), Johannu a Pavlínu Catullusovy (dcery hudebníka Nikodéma Catulluse); nejmladší účinkující byla pravděpodobně dvanáctiletá Františka Gravaniová (vnučka jaroměřického rektora Václava Freye) či snad dokonce osmiletá dcera kapelníka Míči Carolina.

Operosa terni colossi moles je uvedena následující instrukcí: „Protože se trojí questenberské panství nachází v trojí zemi, totiž české, moravské a rakouské, je ve shodě se symetrií trojbokého srdce třemi Genii vztyčován potrojný kolos slávy, k němuž přichází třemi Aganippaea, jelikož srdce je básníky připodobňováno k sladkému prameni řečenému Aganippé.“ Z libreta je patrné, že nejvíc leželo hraběti na srdci jeho moravské panství, které považoval za centrální, tj. nejvýznamnější. K Jaroměřicím velmi lnul a byl také výrazným moravským zemským patriotem, jak plyne i z některých dalších děl komponovaných Míčou i některými vídeňskými skladateli na přímou Questenbergovu objednávku a uvedených v jaroměřickém zámeckém divadle. Z úvodní instrukce (označené *Theatri rapraesentatio*) také plyne, že přímo na jevišti má stát triumfální vůz: „Budiž triumfální brána, kterou jsou přivázeni na triumfálním voze taženém dvěma lvy oni tři Géniové. Kromě toho uprostřed jeviště visí zručně vyvedené srdce se dvěma křídly, jež rozžehne pochodní Trigoniana, a rovněž se [tam] tyčí tři vysoké pyramidy aneb kolosy a pramen Aganippé.“

V první části serenaty vystupuje pět postav. Ústřední postavou je Trigoniana, stavitelka římských kolosů, scénicky ztvárněných jako tři vysoké pyramidy. Jejím atributem je srdce. Potrojnost je obsažena i v samotném jménu Trigoniana (z řeckého výrazu pro trojhran). Další postavou je bohyně pramenů Aganippaea. K těmto dvěma postavám, které vystupují v roli jakýchsi průvodkyň, se řadí tři Géniové – ochránitelští duchové míst, v nichž hrabě vlastnil své statky: Geodesius, Policardus a Eudoxus. V symbolice první části serenaty hrají významnou roli heraldické znaky – český lev, moravská orlice (nazývaná v libretu též markomanská) a červenobílá pole rakouského arcivévodství (v libretu je využito i konotace na skutečná pole zavlažovaná bohyní Aganippaeou).

První část se skládá z devíti árií, dvou duetů (jeden má ariosní charakter) a dvou sborů. Po úvodní třívěté předeře v radostné a triumfální tónině D dur zažehne Trigoniana symbol srdce ozdobený dvěma křídly a přednese svůj úmysl: vybudováním tří kolosů uctít oslavencovo jméno. Nesporně se jedná o narážku na ohromný architektonický rozmach probíhající na všech Questenbergových panstvích. Bohyně Aganippaea svolává představitele Čech, Moravy a Rakouska. Géniové přijíždějí za zvuku slavnostní intrády na triumfálním voze oslavovat Adamovo jméno. Expozice serenaty je zakončena výstupem sboru, završeným v partituře nenotovanou intrádou. Poté Géniové postupně vztyčují na počest oslavence tři pyramidy. Ne náhodou je v árii Policarda věnované Moravě řeč o „naši milované domovíně“, přičemž poslední slovo (latinsky „patria“) je v mnohonásobném opakování hudebně zdůrazněno obtížnými koloraturami. Árie, která je výrazem Questenbergova patriotismu, je také jako jediná v první části komponovaná s obligátním nástrojem – sólovým violoncellem. Po áriích všech zmíněných postav následuje arioso Aganippae a Geodesia, pak každá postava zazpívá svou druhou árii, přičemž Trigoniana vystupuje ještě rovněž v duetu s Geodesiem. K oslavě jsou Trigonianou pozvány i cizí národy, které mají „našemu jásařícímu sboru svými tanci dodat ozdobu“, jak je uvedeno v libretu. Zde jde nepochybně o režijní pokyn, neboť při následujícím sboru uzavírajícím první část díla byl s největší pravděpodobností proveden i balet.

Role obou průvodkyň – Trigoniany a Aganippae – byly svěřeny zkušeným jaroměřickým zpěvačkám, sopranistkám Johanně Míčové a Alžbětě Havlínové. V postavách Geniů vystoupili kromě Františka Antonína Míči (Policardus) altiska Alžběta Havlínová (Geodesius), která rovněž patřila k oporám Questenbergova souboru, a basista Antonín Löhner (Eudoxus), jenž přišel do Jaroměřic z nedalekého panství Tavíkovic; jako operní zpěvák účinkoval později také ve slavném vídeňském divadle U Korutanské brány.

V druhé části serenaty se k holdu pevniny přidává i mořská hladina prostřednictvím čtyř Sirén. Také na jejím začátku se v partituře vyskytuje scénická instrukce: „Celé jeviště se přemění v moře a na obloze zaplanou čtyři písmena A D A M.“ Tato čtyři písmena odpovídají počtu vystupujících Sirén. Pravděpodobnou narážkou na ne příliš příznivou osobní situaci hraběte v té době a na nemilost, které byl v té době vystaven u dvora, je hned první číslo druhé části – duet první a druhé Sirény. Hovoří se zde o smutku, který Sirény zaplaší, a o okamžiku, kdy na moři pominou mračna. Následují tři árie a jeden duet, opět koncipovaný jako arioso, přičemž jako obligátní nástroje v árii třetí Sirény je použit chalumeau (předchůdce klarinetu). Ten podporuje pastorální charakter této árie, stejně tak jako „pastorální“ tónina F dur. V závěrečném sboru se za zvuků orchestru rozšířeného o trubky a tympány zpívá o Adamově slávě.

Jana Perutková

Pořádá:

Za finanční podpory:

Hlavní partner:

Univerzita Palackého
v Olomouci

muzeum
VLASTNÍTE MUSEUM V OLOMOUCI

RD RÝMAŘOV

